

การปฏิรูปการศึกษาในยุคเมจิ

รักพงษ์ แซ่โซว และ
สุจิตรา เลิศเสมอ*

ญี่ปุ่นเป็นชาติในเอเชียชาติแรกที่สามารถพัฒนาความเจริญให้ทัดเทียมชาติตะวันตก จนปัจจุบันญี่ปุ่นกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีชาติหนึ่งของโลก คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าความจำเริญดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากความสำเร็จในการพัฒนาด้านการศึกษาของญี่ปุ่น โดยพื้นที่ด้านอุปนิสัยแล้วชาวญี่ปุ่นเป็นผู้ที่รักการเรียนรู้ รักการศึกษาจนมีคำกล่าวว่า “ทุกที่ที่มีชาวญี่ปุ่นจะต้องมีโรงเรียน” สิ่งหนึ่งที่เป็นเครื่องยืนยันคำกล่าวนี้อาจดูได้จากจำนวนของมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่น กล่าวคือในยุคที่ยังมีสหภาพโซเวียตอยู่นั้น หากไม่นับรวมสหภาพโซเวียตแล้วญี่ปุ่นเป็นชาติที่มีมหาวิทยาลัยจำนวนมากในลำดับถัดจากสหรัฐอเมริกาเลยทีเดียว

ค่านิยมในการใฝ่การศึกษาของญี่ปุ่นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากจีน เพราะจีนเป็นมหาประเทศในเอเชียตะวันออกที่มีระบบการศึกษาที่เจริญมาแต่ครั้งโบราณ ดังตัวอย่างที่เห็นได้จากระบบการสอบคัดเลือกตัวบุคคลเพื่อเข้ารับราชการเป็นขุนนางของราชสำนัก (สอบจอหงวน) ที่มีสืบทอดมานับพันปี เมื่อญี่ปุ่นได้รับอารยธรรมจากจีนจากการติดต่อทางการค้าและการทูต โดยเฉพาะในช่วงสมัยนาระและเฮอัน (ช่วงศตวรรษที่ 8) ก็ทำให้ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นพัฒนาตามแบบอย่างจีน (แม้ในรายละเอียดปลีกย่อยอาจมีบางอย่างที่แตกต่างกันก็ตาม) นับจากนั้นระบบการศึกษาของญี่ปุ่นก็เจริญขึ้นตามลำดับ จวบจนกระทั่งถึงยุคเมจิ (ค.ศ.1868-1912) ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นได้รับการปฏิรูปครั้งใหญ่อันเนื่องจากภาวะกดดันจากการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกในเอเชีย การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้นับเป็นก้าวกระโดดครั้งสำคัญที่เป็นเสมือนฐานสร้างความสำเร็จให้แก่ญี่ปุ่นจวบจนถึงยุคปัจจุบันก็ได้ ดังจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไปดังนี้

ระบบการศึกษาแต่เดิมของญี่ปุ่น

ก่อนที่จะกล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาในยุคเมจิ จำเป็นต้องกล่าวถึงระบบการศึกษาของญี่ปุ่นในยุคก่อนหน้านี้เสียก่อน เพื่อให้เห็นความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการปฏิรูปในสมัยเมจิแล้ว

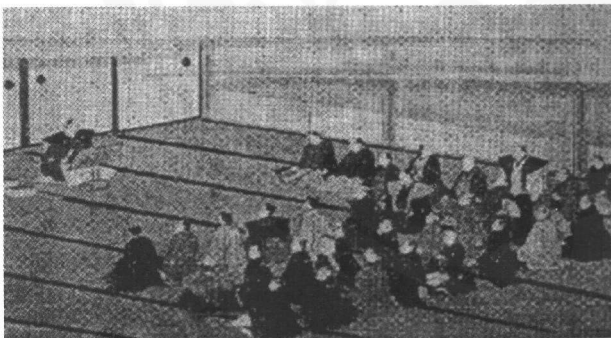
ระบบการศึกษาดั้งเดิมของญี่ปุ่นนั้นมีพื้นฐานที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิคำสอนของขงจื๊อ (ซึ่งเข้าไปเผยแพร่ในญี่ปุ่นนับแต่ช่วงศตวรรษที่ 6) หลักธรรมของศาสนาพุทธ (ซึ่งเข้าไปเผยแผ่ในญี่ปุ่นและมี

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อิทธิพลอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 7-8) และจากศาสนาดั้งเดิมของญี่ปุ่นคือศาสนาชินโต โดยเฉพาะในด้านจริยธรรมและการสร้างคนให้รู้หนังสือ โดยโรงเรียนแห่งแรกได้ก่อตั้งขึ้นในวัดของพระพุทธศาสนา ระบบการศึกษาก่อนยุคเมจิอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การศึกษาสำหรับชนชั้นปกครอง ประกอบด้วย

- 1.1) การศึกษาสำหรับขุนนาง (Nobility) มีการตั้งโรงเรียนกากชูอิน (Gakushuin) ที่เกียวโต เพื่อศึกษาเน้นหนักเรื่องหลักคำสอนของลัทธิขงจื้อเป็นสำคัญ
- 1.2) การศึกษาสำหรับซามูไร (Samurai) แบ่งเป็น 3 ระดับคือ
 - 1.2.1) โรงเรียนสำหรับโชกุน (Shogunal School) สำหรับสั่งสอนบุตรหลานของโชกุน รวมทั้งบุตรหลานของซามูไรและของโชกุน มีการสอนคำสอน และแนวคิดตามตำรับขงจื้อและวิชาการทางตะวันตก
 - 1.2.2) โรงเรียนในเขตที่ดินขุนนาง (Hanko หรือ Domain School) มีรูปแบบคล้ายโรงเรียนสำหรับโชกุนแต่จะมีนักศึกษาทั้งซามูไรและสามัญชน โดยจะแยกหลักสูตรการสอนระหว่างคนสองกลุ่ม

โรงเรียนชิจุกุ ของตระกูลซายาชิ

(ภาพจากฝ่ายเอกสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยโตเกียว)

- 1.2.3) ชิจุกุ (Shijuku School) หรือโรงเรียนเอกชน เป็นสถานศึกษาชั้นสูงสำหรับซามูไร แต่บางแห่งก็รับสามัญชนด้วย เปิดสอนวิชาเฉพาะด้านเช่น วิชาการของตะวันตก, วิชาการทหาร, วิชาการเดินเรือ เป็นต้น

2. การศึกษาสำหรับสามัญชน

2.1) โรงเรียนเทรากะยะ

(Terakoya School) หรือโรงเรียนวัด (พุทธ) สอนวิชาการที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น วิชาที่เกี่ยวกับการค้าขาย, การกลั่นกรอง โดยมุ่งเน้นให้อ่านออกเขียนได้ และคิดเลขเป็น

โรงเรียนเทรากะยะ ซึ่งผู้ปกครองของนักเรียนต้องนำโต๊ะเขียนหนังสือมาเอง (ภาพจากหนังสือภาพถ่ายช่วงปลายยุคเอโดะ สำนักพิมพ์ อะโอะกะโชโบ)

2.2) โรงเรียนโกะกะคุ(Gogaku School)หรือโรงเรียนท้องถิ่น จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล โดยเน้นการสอนเพื่อยกระดับผู้นำของสามัญชน

2.3) โรงเรียนสอนศาสนา ซึ่งเน้นการสอนเพื่อยกระดับด้านจริยธรรมของประชาชน โดยอิงหลักธรรมควบคู่กับวิชาการที่จะใช้ในชีวิตประจำวัน

มูลเหตุแห่งการปฏิรูปการศึกษา

อันที่จริงก่อนที่จะมีการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ในยุคเมจิ การศึกษาตามแนวของชาติตะวันตกก็ได้เคยเข้าไปเผยแพร่ในญี่ปุ่นแล้ว โดยชาวโปรตุเกสนับเป็นชาติแรกที่เข้าไปตั้งโรงเรียนสอนศาสนาควบคู่ไปกับการสอนวิชาการสมัยใหม่ในช่วงศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา เพียงแต่ยังมีขอบเขตจำกัดสำหรับบุคคลบางกลุ่มยังไม่แพร่หลายอย่างกว้างขวาง ความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาการศึกษาให้ทันสมัยตามแนวชาติตะวันตกเริ่มมีขึ้นอย่างจริงจัง เมื่อชาติตะวันตกเข้ามาล่าอาณานิคมในเอเชีย โดยเฉพาะจากเหตุการณ์ที่นายพลเพอร์รี่แห่งสหรัฐอเมริกา นำกองเรือรบ 4 ลำไปบีบบังคับให้ญี่ปุ่นต้องยอมมีไมตรีทางการค้ากับสหรัฐฯ ในปี ค.ศ.1853 นับเป็นชนวนสำคัญที่เตือนชาวญี่ปุ่นให้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาชาติให้เจริญทัดเทียมกับชาติตะวันตก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ามูลเหตุผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาประกอบด้วย

- ต้องการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมชาติตะวันตก ซึ่งการที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ย่อมจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบรูปแบบและหลักสูตรการศึกษาให้เป็นอย่างตะวันตกนั่นเอง
- แรงผลักดันจากผู้นำทางการเมืองในยุคนั้น ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยชนชั้นพ่อค้าและชาวนาชั้นต่ำที่ต้องการจะปฏิรูปชาติใหม่ เพื่อไม่ให้ระบบศักดินาสวามิภักดิ์หวนกลับมาอีก

- ความปรารถนาอย่างแรงกล้าของเหล่านักศึกษาหัวก้าวหน้าที่ต้องการจะพัฒนาประเทศชาติให้ทันสมัย

2. ขั้นตอนการปฏิรูปการศึกษา

เมื่อตระหนักในภัยคุกคามจากชาติตะวันตกและเล็งเห็นความสำคัญที่จะต้องเร่งรัดปรับปรุงการศึกษาให้ทันสมัยตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นได้เริ่มกระบวนการปฏิรูปการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

2.1) กำหนดนโยบายการปฏิรูปประเทศอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้นโยบายหลักคือ “ประเทศชาติรุ่งเรือง กองทัพเข้มแข็ง” มีการกล่าวถึงความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาในสัตยาบัน 5 ประการขององค์จักรพรรดิที่ประกาศในปี ค.ศ. 1868

2.2) จัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการขึ้นในปี ค.ศ. 1871 เพื่อให้เป็นองค์กรที่รับผิดชอบดูแลการศึกษาโดยตรง โดยมีนายโมริ อริโนริ เป็นรัฐมนตรีคนแรก และเขาเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการปูพื้นฐานระบบการศึกษาตามแนวตะวันตก โดยการเชิญนักวิชาการต่างชาติ (ศาสตราจารย์เดวิท เมอร์เรย์) มาช่วยจัดระบบการศึกษาใหม่

2.3) รัฐบาลโดยนายกรัฐมนตรีได้ประกาศพระราชบัญญัติ “คำแนะนำการปรับปรุงระบบการศึกษาฉบับแรก” ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1872 ซึ่งแสดงนโยบายหลักทางการศึกษาที่สำคัญคือ

2.3.1) เน้นความเสมอภาคทางการศึกษา จากเดิมที่การศึกษาระดับสูงจะจำกัดเฉพาะในกลุ่มชนชั้นสูงและชนชั้นนักรบเท่านั้น ซึ่งเท่ากับเป็นการสลายระบบชนชั้นลงอย่างสิ้นเชิง

2.3.2) เน้นวิชาการที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง มากกว่าการศึกษาเพียงเพื่อประดับความรู้หรือเพื่อแสดงความทรงภูมิเหมือนที่ผ่านมา

2.3.3) เน้นการศึกษาเพื่อประโยชน์แก่ตัวผู้ศึกษาเป็นหลัก มิใช่เน้นมุ่งสนองตามนโยบายของรัฐเพียงประการเดียว

2.4) ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาการศึกษาหลัก 4 ฉบับ คือ

2.4.1) พระราชกฤษฎีกามหาวิทยาลัยจักรพรรดิ ประกาศเมื่อ 2 มี.ค. 1886

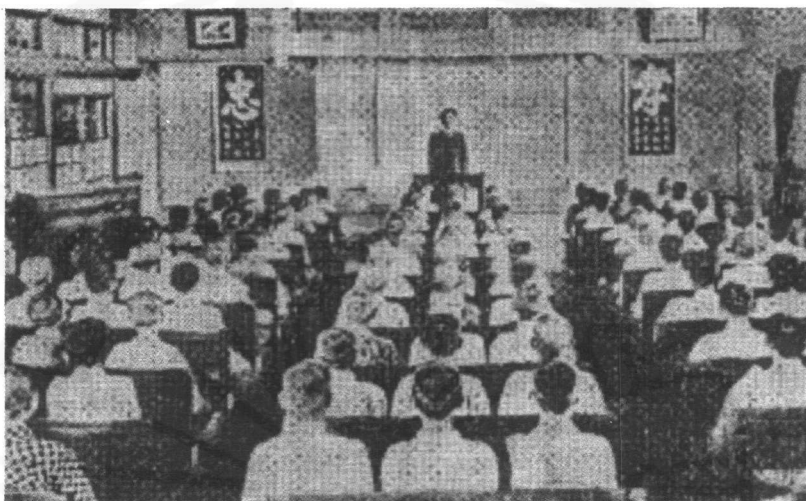
2.4.2) พระราชกฤษฎีกาโรงเรียนประถมศึกษา " 10 เม.ย. 1886

2.4.3) พระราชกฤษฎีกาโรงเรียนมัธยมศึกษา " 10 เม.ย. 1886

2.4.4) พระราชกฤษฎีกาโรงเรียนฝึกหัดครู " 10 เม.ย. 1886

จากพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวทำให้มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยของรัฐขึ้นในทุกภาคกล่าวคือ ภาคตะวันออกมีมหาวิทยาลัยโตเกียว (ก่อตั้งขึ้นก่อนแล้วในปี 1877 โดยการรวมตัวของสำนักศึกษาลัทธิขงจื้อ, สำนักศึกษาการแพทย์และสำนักศึกษาการต่างประเทศ สำนักศึกษา เหล่านี้มีมาก่อนแล้วตั้งแต่สมัยเอะโดะ) ภาคตะวันตกมีมหาวิทยาลัยเกียวโต (ปี 1897) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมหาวิทยาลัย

โตโฮกุ (ปี ค.ศ.1907), ภาคใต้มีมหาวิทยาลัยคิวชู (ปี ค.ศ.1910) และภาคเหนือคือมหาวิทยาลัยฮอกไกโด (ปี ค.ศ.1918) เป็นต้น และสถานศึกษาตามแบบดั้งเดิมนั้นได้ถูกยกเลิกไป โดยมีการจัดตั้งสถานศึกษาตามระบบสมัยใหม่คือโรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นต้นขึ้นมาแทนที่

โรงเรียนระดับประถมปลายในสมัยเมจิ-ไทโช
(ภาพจากหนังสือ 100 ปี ญี่ปุ่น, สำนักพิมพ์อาซาฮีชิมบุง)

2.5) ปรับระบบบริหารการศึกษาเป็นแบบรวมอำนาจสู่ศูนย์กลางตามแบบอย่างของ ฝรั่งเศสและปรับปรุงหลักสูตรตามแนวคิดปัจเจกบุคคลนิยมตามแบบของสหรัฐอเมริกา เพื่ออำนวยความสะดวกให้การพัฒนาศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.6) กำหนดการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมปีที่ 4 ในปี 1886 และได้ปรับขยายให้ถึงระดับประถมปีที่ 6 ในปี 1908 ทำให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาตามระบบใหม่อย่างทั่วถึง

นโยบายการศึกษาสมัยเมจิ

- ค.ศ. 1871 รัฐบาลก่อตั้งกระทรวงศึกษาธิการ
- ค.ศ.1872 รัฐบาลประกาศระเบียบการศึกษา จัดระบบการศึกษาแบบทันสมัยขึ้นเป็นครั้งแรกเป็นระบบการศึกษาที่มีลักษณะรวมศูนย์และเป็นเอกภาพอย่างมาก โดยจัดแบ่งการศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย มุ่งเน้นเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาของประชาชน การนำวิทยาการมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ละคน(ลัทธิปัจเจกบุคคล)

- ค.ศ.1886 รัฐบาลประกาศให้มีการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษาซึ่งเด็กต้องเข้าโรงเรียนเป็นเวลา 3 หรือ 4 ปี
- ก่อนขึ้นคริสต์ศตวรรษใหม่ เพิ่มโรงเรียนอาชีวะ โรงเรียนสายสามัญ โรงเรียนเตรียมประถม โรงเรียนสามัญชั้นสูง และโรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยขึ้นในระบบการศึกษา
- ค.ศ. 1900 การศึกษาภาคบังคับขยายเป็น 4 ปีทั่วประเทศ และยกเลิกการเก็บค่าเล่าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐบาล
- ค.ศ. 1903 มีการจัดตั้งวิทยาลัยอาชีวะซึ่งมีระดับต่ำกว่ามหาวิทยาลัยเล็กน้อยขึ้น
- ค.ศ. 1907 ปรับปรุงพระราชบัญญัติการศึกษา กำหนดการศึกษาในระดับประถมศึกษาให้มีหลักสูตร 6 ปี และกำหนดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้เข้าโรงเรียน และเป็นการศึกษาให้เปล่า ต่อมากำหนดให้โรงเรียนมัธยมมีหลักสูตร 5 ปี เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมกลุ่มชนชั้นนำชายและหญิงแยกกันเรียน มีโรงเรียนเทคนิคระดับต่ำเปิดควบคู่ไปด้วย ต่อจากนั้น กำหนดให้มีโรงเรียนมัธยมปลายหลักสูตร 3 ปีเปิดสำหรับเด็กชายเท่านั้น การศึกษาระดับมัธยมปลายเป็นการเตรียมเข้ามหาวิทยาลัยโดยตรง และมีโรงเรียนเทคนิคชั้นสูงควบคู่ไปอีก การศึกษาระดับสูงสุดในสมัยนี้ คือ มหาวิทยาลัย มีหลักสูตร 3 หรือ 4 ปีแล้วแต่สาขาวิชา ระดับนี้บุคคลซึ่งเป็นชนชั้นนำในอนาคตรู้จักมักคุ้นดี และมีการรวมกันเป็นกลุ่ม

ลักษณะสำคัญของนโยบายการศึกษาสมัยเมจิ

1. เป็นความคิดชาตินิยม จัดการศึกษาโดยให้ความสำคัญต่อเป้าหมายของประเทศชาติ รัฐต้องการให้การศึกษากับประชาชนเพื่อให้โรงเรียนสามารถมีสิทธิเป็นประชาชาติได้ เพื่อหลีกเลี่ยงลัทธิการค้าอาณานิคม
2. พยายามรับเอาอารยธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างเลือกสรร พร้อมทั้งพยายามรักษาคุณค่าของวัฒนธรรมตนเองไว้ด้วย รัฐเริ่มนำแบบอย่างจากตะวันตกมาใช้ โดยการเชิญครูต่างประเทศเข้ามาสอนในระดับอุดมศึกษา ใช้วิธีการเลือกผสมแม่แบบจากหลายๆประเทศตามสาขาความเชี่ยวชาญของประเทศนั้นๆ
3. ขยายการศึกษาโดยรัฐ โรงเรียนทั่วประเทศอยู่ภายใต้การควบคุมและกำกับดูแลของรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงศึกษาธิการ ค.ศ.1879 ปรับระบบการบริหารการศึกษาให้เป็นแบบกระจายอำนาจมากขึ้นตามแบบอเมริกา โดยมีรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการควบคุมดูแลการศึกษาทั้งประเทศ

4. ปฏิเสธการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เพราะรัฐบาลเมจิระวังเรื่องสิทธิมนุษยชน วิตกกังวลเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องเสรีภาพ และสิทธิประชาชน รัฐบาลเมจิเชื่อว่ารัฐบาลเป็นอำนาจสูงสุด และรัฐจะพัฒนาได้ต่อเมื่อรัฐบาลเป็นผู้ปฏิรูปเท่านั้น
5. โลกทัศน์การศึกษา ผู้นำชาวญี่ปุ่นมองประวัติศาสตร์ และสามารถเข้าใจภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก เห็นว่าการตัดสินใจโดยอาศัยวิจารณ์ญาณซึ่งใช้ปัญญา และการลงทำเป็นวิญญานของการเป็นอิสระ และพึ่งพาตนเอง

การจัดตั้งระบบการศึกษาแห่งชาติ

1. มหาวิทยาลัยแห่งชาติ

รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ นายอะริโนริ โมริ (Arinori Mori) ได้ปฏิรูประบบโรงเรียนและเสนอออกพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแห่งชาติ โรงเรียนสามัญศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีพื้นฐานให้

1. การศึกษาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของรัฐ
2. การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเก่า
3. การศึกษาเพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกราชของชาติ

แนวความคิดนี้ต้องการให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งแสวงหาความรู้ โรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นแหล่งอบรมให้เข้าใจหน้าที่ต่อชาติ จึงเกิดโครงสร้างสองขั้นขึ้นในระบบการศึกษามหาวิทยาลัยแห่งชาติเป็นส่วนยอดของระบบการศึกษา ซึ่งควบคุมความรู้ทางวิทยาศาสตร์จากโลกตะวันตก และเป็นแหล่งสร้างปัญญาชนในเรื่องความรู้ดังกล่าว ในขณะที่โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนของคนทุกชั้น ระบบการศึกษาจะทำให้คนมีความสามารถ และสอนให้มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อประเทศชาติ

2. โรงเรียนอาชีวศึกษา (Vocational School)

ค.ศ. 1893 นายอะวาชิ อิโนะอุเอะ (Awashi Inouye) เสนอความเห็นในการประชุมคณะรัฐมนตรีว่า “ความรู้ และทักษะในสายอาชีวะเป็นทุน (Intangible Capital) ซึ่งสร้างความ มั่นคง และเข้มแข็งให้กับประเทศ” จึงเกิดแนวความคิดการปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างและพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้น โรงเรียนอาชีวศึกษาได้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ต้นสมัยเมจิโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกอบรมนักเทคนิคของพวกสมัยชนชั้นกลางในแต่ละมณฑลซึ่งมีสมาคมการค้า และอุตสาหกรรมต่าง จัดตั้งโรงเรียนอาชีวะขึ้นเพื่อสอนเทคนิคใหม่ๆ ช่วงนี้ระบบการศึกษาเป็นสถาบันจัดชั้นขึ้นทางสังคม และเป็นบันไดไปสู่ความก้าวหน้า

3. การศึกษานอกโรงเรียน (Social education)

การศึกษานอกโรงเรียนเริ่มต้นในปีค.ศ.1886 ซึ่งต้องการสร้างความรู้ และศีลธรรมสำหรับผู้ใหญ่ในชุมชนชั้นกลางและชนชั้นต่ำกว่า โดยให้ความรู้ด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมและในสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และพยายามสร้างความสนใจให้บุคคลดังกล่าว จึงเกิดนโยบายสร้างห้องสมุดขึ้นในทุกมณฑล (Specialized Prefectural Library)

ค.ศ.1912 กระทรวงมหาดไทยพยายามจัดตั้งกลุ่มคนหนุ่มสาวขึ้นโดยกระทรวงศึกษาธิการส่งครูไปเป็นที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำ และการศึกษาในเขตท้องถิ่นได้มีการจัดตั้ง สภาเกษตร (Agricultural Councils) ขึ้น สนับสนุนโดยกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีการสอนหลักธรรม และธุรกิจให้กับเกษตรกรรายย่อย ครูโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษาช่วยกันจัดตั้งกลุ่มสตรี และสอนการเลี้ยงเด็ก การดูแลงานบ้าน การทำกับข้าว สอนให้ประหยัดอดออม และการปฏิรูปขนบธรรมเนียมให้ทันสมัยกับนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่นในช่วงนั้น พยายามสร้างความปรองดองระหว่างศีลธรรมกับเศรษฐกิจ

ปีค.ศ. 1901 นักสังคมนิยมเคลื่อนไหวนำกระบวนการต่อสู้เพื่อแรงงาน ได้ตั้งพรรคสังคมนิยม โดยให้กระทรวงศึกษาธิการพยายามส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนให้กับประชาชน เพื่อต่อต้านแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยมว่าเป็นภัยต่อประเทศ

สิ่งที่สร้างความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา

ในการสร้างความสำเร็จระดับชาติเช่นนี้ ย่อมต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชาติทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐและเอกชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผู้นำ เป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งที่ชนชั้นระดับผู้นำของญี่ปุ่นได้ให้ความสนใจและให้ความสำคัญต่อการศึกษาก่อนเป็นอย่างดี ดังตัวอย่างผู้นำในอดีตเช่น โอดะ โนบุนางะ และโทกูงาวะ อิเอยาซุ ผู้รวบรวมญี่ปุ่นให้เป็นปึกแผ่นในยุคสงครามกลางเมือง และได้สร้างสันติสุขให้เกิดแก่ชาติเป็นเวลานานกว่า 250 ปีนั้น ต่างล้วนเป็นผู้ที่เคยได้รับการศึกษามาก่อนนอกเหนือจากการฝึกฝนวิชาการรบ แม้แต่ในระหว่างสงครามก็ยังนิมนต์พระเถระผู้ทรงคุณวุฒิมาเทศน์ให้ความรู้ และเมื่อสงครามสงบแล้วก็ยังได้ส่งเสริมให้มีความสำคัญต่อการศึกษาก่อนเป็นอย่างดี จนทำให้อัตราผู้รู้หนังสือของญี่ปุ่นในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 (ก่อนเข้าสู่ยุคเมจิ) มีอัตราการร้อยละ 45 สำหรับผู้ชาย และร้อยละ 15 สำหรับผู้หญิง ซึ่งนับเป็นอัตราที่ไม่น้อยเลยหากเทียบกับชาติตะวันตกในยุคนั้น สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนการปูพื้นฐานความพร้อมแก่ประชาชนก่อนที่จะเข้าสู่ยุคปฏิรูปเมจิในเวลาต่อมา นอกจากนี้รัฐบาลในยุคเมจิยังได้ใช้มาตรการสนับสนุนความเจริญทางการศึกษาหลายประการอาทิเช่น

3.1) ตีพิมพ์หนังสือแปลเกี่ยวกับระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปออกเผยแพร่ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงความก้าวหน้าด้านการศึกษาสมัยใหม่

3.2) ติดตามข่าวความเคลื่อนไหวด้านการศึกษาทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่อง

3.3) ว่าจ้างชาวต่างชาติที่เดินทางมาญี่ปุ่นให้เป็นผู้ถ่ายทอดวิทยาการสมัยใหม่ให้แก่สถานศึกษาของญี่ปุ่น

3.4) ส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาไปศึกษาดูงานด้านการจัดระบบสถานศึกษา รายละเอียดวิธีการตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการศึกษาจากยุโรปและอเมริกา

3.5) ให้ทุนนักศึกษาไปศึกษาวิชาการศึกษาสมัยใหม่ในยุโรปอย่างต่อเนื่อง นับจากยุคเมจิจบจนถึงปัจจุบันอย่างแทบไม่ขาดสาย จะมีการเว้นช่วงบ้างก็เฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และระยะหลังสงครามโลกใหม่ ๆ ซึ่งเป็นช่วงที่สภาพการณ์ไม่เอื้ออำนวยเพียงไม่กี่ปีเท่านั้น

3.6) ปัจจัยอีกประการที่สำคัญยิ่ง ในการส่งเสริมวิทยาการสมัยใหม่ให้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชน ก็คือ การให้ความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง จากในอดีตที่มักมีการกีดกันโอกาสทางการศึกษาของผู้หญิง

นอกจากการส่งเสริมการศึกษาวិชาการสมัยใหม่ตามแบบชาติตะวันตกข้างต้นแล้ว รัฐบาลก็ได้ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิชาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้เยาวชนของชาติหลงใหลผูกพันไปกับความก้าวหน้ามากขึ้นไปจนลืมความเป็นญี่ปุ่น ซึ่งมีเอกลักษณ์และรักษาสืบทอดกันมานับแต่อดีตแล้วนั่นเอง

สรุป

การจัดการการศึกษาของญี่ปุ่นในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะแนวคิดลัทธิปัจเจกบุคคลนิยม (Individualism) ลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatism) และลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) จากสหรัฐอเมริกา แต่ในขณะเดียวกันรูปแบบการบริหารการศึกษาได้จัดแบบรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง (Centralization) ตามแบบประเทศฝรั่งเศส จากการปรับปรุงพระราชบัญญัติการศึกษาในปี ค.ศ. 1907 ญี่ปุ่นใช้ระบบการศึกษาเป็นระบบ 6-5-3-3 คือ ระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาต้น 5 ปี ระดับมัธยมศึกษาปลาย 3 ปี และมหาวิทยาลัย 3 ปี นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนอาชีวศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียนอีกด้วย หลังจากการพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้ปฏิรูปการศึกษาขึ้นใหม่ ในปีค.ศ. 1947 รัฐสภาญี่ปุ่น (Diet) ได้มีมติรับรอง “กฎหมายมูลฐานของการศึกษา” (Fundamental Law of Education) ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาใหม่เป็นระบบ 6-3-3-4 คือ ระดับประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาต้น 3 ปี มัธยมศึกษาปลาย 3 ปี และมหาวิทยาลัย 4 ปี และได้ขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปีเป็น 9 ปี คือ ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาต้น ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงใช้ระบบการศึกษาระบบนี้อยู่

การศึกษาของญี่ปุ่นส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาล มีโรงเรียนสอนศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ และโรงเรียนเอกชนแบบอื่นๆอยู่บ้างซึ่งโดยมากเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนเทคนิค โรงเรียนคริสต์มีบทบาทต่อการศึกษาของผู้หญิง แต่เป็นเพียงสาขาย่อยในระบบการศึกษาของรัฐบาล

การศึกษาทุกระดับชั้นเป็นการศึกษาที่ให้ความเท่าเทียมกัน อย่างน้อยก็เปิดโอกาสให้ชายหนุ่มทุกคนที่จบประถมศึกษา และสอบเข้าได้เรียนจนจบมหาวิทยาลัย การศึกษาจึงเป็นวิถีทางสำคัญในการคัดเลือกผู้นำของชาติ อัตราการเรียนรู้หนังสือของคนญี่ปุ่นในสมัยนี้อยู่ในขั้นสูงมาก ชายอ่านออกเขียนได้ร้อยละ 45 และหญิงร้อยละ 15 ซึ่งมีส่วนเสริมการสื่อสารนโยบาย หรือง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงประเทศในขณะนั้นด้วย

ระบบการศึกษาถูกกำหนดให้สนองความต้องการของชาติตามที่คุณำมุ่งหวังไว้ การศึกษาได้สร้างทหาร กรรมกร แม่บ้าน และช่างจำนวนมากที่เป็นคนรู้หนังสือในญี่ปุ่น และสร้างคนหนุ่มสาวที่มีความสามารถจำนวนมากจากมหาวิทยาลัยออกมาเป็นผู้นำในวงราชการ และสังคมญี่ปุ่น

สำนักหอสมุด

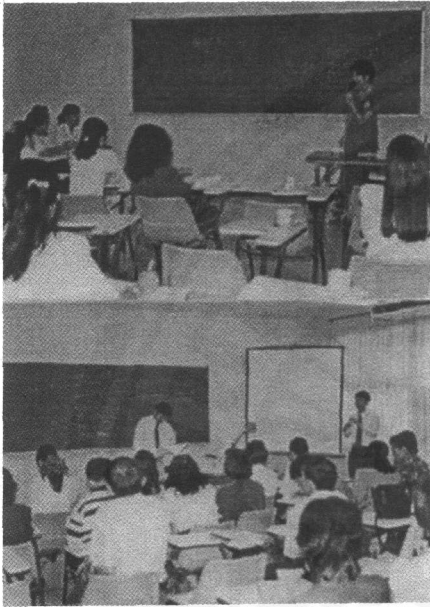
บรรณานุกรม

1. ไชยวัฒน์ คำชู บรรณาธิการ. ญี่ปุ่นศึกษา. เอกสารโรเนียวประกอบการอบรมจัดโดย กรุงเทพมหานคร กระทรวงศึกษาธิการ, 2530
2. โรเซาเออร์, เอ็ดวิน โอ. ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2524
3. คัตสึตะ ชูอิชิ นากาอุจิ โทชิโอะ. นิฮงโนะกัคโค(โรงเรียนของญี่ปุ่น). โตเกียว. อิวาบะ โชะเต็ง, 1974
4. ชูศรี สนิทประชากร. ระบบการศึกษาในประเทศต่างๆ. กรุงเทพฯ ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม 2522
5. สำนักข่าวสารญี่ปุ่น. ความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่น. ประเทศไทย สถานเอกอัครราชทูต 2514
6. ยูพา คลังสุวรรณ บรรณาธิการ. รวมบทความญี่ปุ่นศึกษา. กรุงเทพฯ โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต 2541

□ โครงการสอนภาษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

เปิดสอนภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี และภาษาจีนสำหรับนักศึกษาและบุคคลทั่วไป

เปิดสอนหลักสูตรภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี และภาษาจีน เริ่มตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูง ดำเนินการสอนโดยคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และชาวต่างประเทศ

หลักสูตรที่เปิดสอน

- หลักสูตรขั้นต้น(B)
- หลักสูตรชั้นกลาง(M)
- หลักสูตรขั้นสูง(A)

ระยะเวลาที่เรียน สัปดาห์ละ 2 วัน รวม 39 ชั่วโมง (3 เดือน)

การรับสมัคร เทอม 1 เดือนกุมภาพันธ์ เทอม 2 เดือนมิถุนายน

เทอม 3 เดือนตุลาคม (เฉพาะภาษาญี่ปุ่น)

อัตราค่าเล่าเรียน ตั้งแต่ 1,000-2,300 บาท (แล้วแต่หลักสูตร)

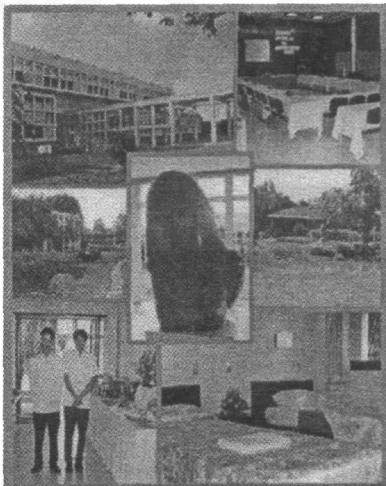
สถานที่เรียน อาคารศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต (เรียนห้องปรับอากาศ)

□ โครงการบริการอาคารสถานที่ สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

เปิดบริการห้องอบรม/สัมมนาและห้องพัก แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ

● ห้องสัมมนา 3 ขนาด 120 คน	จำนวน 1 ห้อง
● ห้องสัมมนา 1 ขนาด 60 คน	จำนวน 1 ห้อง
● ห้องฝึกอบรม 1-4 ขนาด 40 คน	จำนวน 4 ห้อง
● ห้องโสตทัศนศึกษา ขนาด 30 คน	จำนวน 1 ห้อง
● ห้องพักเตียงคู่	จำนวน 30 ห้อง

พร้อมทั้งมีบริการโสตทัศนูปกรณ์ ห้องอาหาร ห้องพักผ่อน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน เหมาะสำหรับการ จัดอบรมสัมมนา และกิจกรรมต่าง ๆ

□ ท่านที่สนใจสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ :

อาคารศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ปทุมธานี 12121

Japanese Studies Center Building, Thammasat University

Rangsit Campus, Pathum Thani 12121, Thailand

Tel. 564-5000-3 Fax. 564-4888, 564-4777

E-mail: ieas@tu.ac.th [http:// www.asia.tu.ac.th](http://www.asia.tu.ac.th)